

USAID
AMERIKA XALQIDAN

ҚИРГИЗИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ТАЪЛИМ ВА ФАН
ВАЗИРЛИГИ

1-4 СИНФЛАР УЧУН ВААЛООАРР ДАСТУРИГА ТАРҚАТМА МАТЕРИАЛ

(ўқиш ва тушуниш кўникмаларини баҳолаш учун)

Бу нусха АҚШнинг халқаро ривожлантириш бўйича агентлиги (USAID) орқали кўрсатилган Америка халқининг қўллови билан тузилди. Нусханинг мазмуни USAIDнинг ёки АҚШ ҳукуматининг фикрларини расмий турда ифодаламайди.

Бошланғич синфларда (1-4) BaalooApp дастурига тарқатма материаллардан фойдаланиш бўйича кўрсатма

USAID «Окуу керемет!» лойиҳаси томонидан ишлаб чиқилган ушбу тарқатма материални Сиз BaalooApp иловасида фойдаланиш орқали ўқувчиларнинг ўқиш ва тушуниш кўникмаларини форматив баҳоланишини ўтказиш учун олдингиз. Бу материалларнинг барчаси BaalooApp дастурида электрон вариантда мавжуд. Бироқ қўллашда қулайлик бўлишини ҳисобга олиб биз сизнинг мактабингиз учун материалларнинг битта мажмуасини босиб чиқардик.

Бу жойда Сиз 17 восита бўйича баҳолашни ўтказиш бўйича кўрсатмаларни ва нусха кўчириш ва тест ўтказиш учун ўқувчиларга бериш зарур бўлган матн ва топшириқларнинг ўзини учратишингиз мумкин.

Таклиф қилинган воситалар ёрдамида Сиз ўқувчиларнинг мавзуларни ўзлаштириш ёки ўқишнинг бошқа кўникмалари даражасини текширишингиз, уларнинг ривожланишидаги кучли томонларини белгилашингиз ва улар дуч келадиган қийинчиликларни аниқлашингиз мумкин. Бу Сизларга таълимни ўз мавридида тузатиш орқали ўқитиш/ўқиш жараёнини яхшилашга, ўқувчилар томонидан ютуқларга эришиш мақсадларида режалаштиришга ўзгаришлар киритишга ёрдам беради.

Ўқувчиларнинг баҳоланишини ўтказиш учун Сиз:

- олдиндан ўз синфингизда ўқув йили давомида таълим жараёнининг бир қисми сифатида ўқиш кўникмаларини баҳоланишини ўтказиш режасини тузишингиз зарур (Қ. «Бошланғич синфда дифференциал таълимни қўллаш» номли 1-модулида «BaalooApp ўқиш кўникмаларини форматив баҳолаш бўйича иловасида фойдаланиш бўйича кўрсатма» илова),
- баҳолашни ўтказиш кўрсатмаси билан батафсил танишишингиз зарур (BaalooApp дастури),
- ўқувчилардан нимани бажариш талаб қилинаётганлигини тушунтириш зарур,
- синфга, сиз ўтказаётган тест турига, ўқувчилар сонига, ишни ўтказиш шаклига (индивидуал ёки гуруҳга) боғлиқ равишда ўқувчилар учун зарур тестлар миқдорини босиб чиқариш зарур,
- баҳолашни ўтказиш,
- тестни ўтказиб бўлгандан сўнг ёки топшириқни бажариб бўлгандан сўнг, қатъий тартибда ўқувчи/ўқувчиларга қайта алоқани тақдим этиш (дастур томонидан тақдим қилинган қайта алоқани ўқиб эшиттириб ёки ўз сўзлари билан тушунтириш орқали),
- ўқувчи/ўқувчиларга ва ота-оналарга тақдим қилинган тавсияларнинг бажарилишини кузатиш,
- баҳолашдан сўнг икки ҳафта давомида энг камида битта ёки бир нечта ўқувчилар билан форматив баҳолашни ўтказгандан сўнг дастур тақдим этадиган келгуси тавсияларни бажаришингиз зарур.

Изоҳ

Сиз топшириқ бажарилганлиги учун **баҳо қўймайсиз**, балки ўқувчига сифатли қайта алоқа учун, маълум бир ўқувчининг ўқиш кўникмаларини ривожлантириш даражасини шахсий тушунишини яхшилаш ва жараённи ҳамда дарсда ўқитиш усулларини тузатиш ва ўқувчининг кўникмаларини баҳолаш натижаларидан фойдаланасиз.

Биз Сизга муваффақият тилаб қоламиз!

1-синф: фонематик идрок

Баҳолаш: сўздаги дастлабки товушни аниқлаш

Даража: 1-ярим йиллик

Таърифи

Ушбу қисқа тест расмларнинг 7 қаторидан фойдаланишни назарда тутди. Ўқувчига битта расмни танлаш топшириғи берилади. Сўнг предмет номи қайси товуш билан бошланган бўлса шу товуш билан ушбу қаторда турган биринчи расмнинг номи бошланиши керак. Тест ёзма равишда бутун синф учун ёки бир гуруҳ ўқувчилар учун ўтказилади.

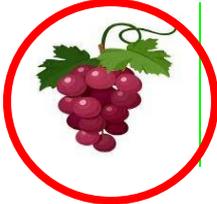
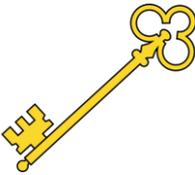
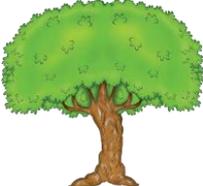
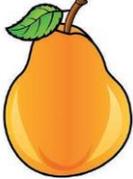
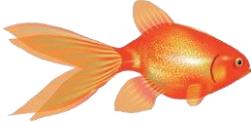
Қандай баҳолаш керак?

Ўқитувчи тест нусхаларини тарқатади ва ишнинг мақсади ва усулини тушунтиради: "Ушбу кичик тест бир хил товуш билан бошланадиган сўзларни аниқлай олишингизни текшириш учун бажарилади. Расмларнинг биринчи юқори қаторига қаранг. Биринчи расмда узук кўрсатилган. **"Узук"** сўзи [y] товуши билан бошланади. Расмларда ушбу сатрда номи бир хил товуш билан бошланадиган сўзни топишингиз керак. Бу ерда торт, кружка ва узум тасвирланган. **"Узум"** сўзи [y] товушидан бошланади. Демак, жавоб **узум**. Шу расмни доирачага олинг. Бу тўғри жавоб бўлади. Ҳар бир сатрда сиз шундай қилишингиз керак: биринчи расмда мавзунини кўрсатиб, ўзингизга бир сўз айтинг, у қайси товуш билан бошланишини аниқланг ва қолган учта расм ичида номлари бир хил товуш билан бошланадиган расмни топинг".

Рағбатлантирувчи материал (ўқувчи учун): кейинги саҳифада

Баҳолаш: сўздаги дастлабки товушни аниқлаш
Фамилияси, исми: _____

Санаси: _____

Мисол				
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				

1-синф: алифбо билан танишиш

Баҳолаш: сўздаги биринчи ҳарфни таниш

Даража: биринчи синфнинг биринчи ярми (ёки алифбони ўрганишда қийинчиликларга дуч келадиган ўқувчилар учун кечроқ)

Таърифи

Тест расмлар тўплами ва ҳарфли карточкалардан иборат. Ўқувчиларга расмда тасвирланган предмет номининг бошланишидаги ҳарфни топиш таклиф қилинади. Тестни бир вақтнинг ўзида бутун синф ёки ўқувчилар гуруҳи учун ўтказиш мумкин.

Қандай баҳолаш керак?

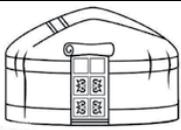
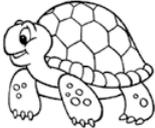
Ўқитувчи ўқувчиларга топшириқли тест варақларини тарқатади ҳамда ишнинг мақсад ва усулини тушунтиради: «Бу кичик тест расмдаги предмет номи қайси ҳарфга бошланишини топиш қобилиятингизни текширади. Энг юқори қаторга қаранг. Расмда ўтов тасвирланган, унинг ёнида учта ҳарф қатор турибди. «юрта» сўзи «ю» ҳарфи билан бошланганлиги учун у доира ичига олинган. Бу тўғри жавоб. Ҳар бир қаторда айнан ўша ишни бажариш керак бўлади: расмда тасвирланган предмет номи бошланган ҳарфни доира ичига олиб қўйиш зарур».

Рағбатлантирувчи материал (ўқувчи учун): кейинги саҳифада

Баҳолаш: сўздаги биринчи ҳарфни таниш

Санаси: _____

Фамилияси, исми: _____

Мисол		Д	Ю	З
1		О	К	Ч
2		Р	Е	Т
3		Ж	Т	Э
4		Г	У	Ш
5		К	Я	Л
6		А	К	Ц
7		Қ	Д	Ю
8		С	Д	Т
9		Е	С	П
10		Р	Я	Қ

1-синф: декодлаш

Баҳолаш: таниш сўзларни ўқиш

Даража: 2-ярим йиллик

Таърифи

Тест ўзида бир ёки иккита бўғиндан иборат таниш бўлган 20 сўздан ташкил топган жадвални тақдим этади. Тест ҳар бир ўқувчи билан якка тарзда олиб борилади; айнан битта жадвалдан бир неча марта фойдаланиш мумкин, чунки ўқувчилар унга ҳеч қандай белгилар қўйишмайди.

Қандай баҳолаш керак?

Ўқитувчи ўқувчининг рўпарасига ўтиради, ўқувчига сўзлар берилган жадвални беради ҳамда ишнинг мақсад ва усулини тушунтиради: “Бу ерда сиз ўқишингиз керак бўлган сўзлар ёзилган. Шошилмасдан ўқинг. **Сўзларни тўғри ўқиш жуда муҳим, жуда тез ўқиш шарт эмас.** Бунинг учун сизга баҳо қўймайман, мен шунчаки қандай ўқий олишингизни кўрмоқчиман”.

Ўқувчи ўқиётганда, томонидан ўқилган BaalooApp дастуридаги сўзларни белгиланг. Жадвалдаги ҳар бир сўз остида ҳарф бирикмасининг тури кўрсатилган. Шундай қилиб, ўқитувчи ўқувчининг хатоларида бирон бир қонунийлик бор ёки йўқлигини кузатиши, ўқувчига қайси бўғинлар ва ҳарфий бирикмаларнинг қийинчилик туғдираётганини аниқлаши мумкин. Жадвалнинг қуйи қисмида ўқитувчи қайси бўғинларни ўқувчилар билан кўшимча ишлаш кераклигини белгилаб қўйиши мумкин.

Баҳолашда ўқитувчи турли хил визуал ёки вербал баҳолашдан эҳтиёт бўлиши керак: бошини қимирлатиб маъқуллашдан, бошини сарак-сарак қилишдан, «баракалла», «яхши», «нотўғри» сўзларини айтишдан ва ш.к., чунки бу сезиларли даражада ўқувчининг ҳиссий ҳолати ва тест натижаларига таъсир қилиши мумкин.

Изоҳ:

Ҳарфларни сўзларга бирлаштириш кўникмаси ўқувчи сўзни тўлиқ таний олиши ва уни нутқда айтилганидек талаффуз қилишни англатади. Агар ўқувчи уни ёзма равишда талаффуз қилса, ўқитувчи ўзи учун бу сўзни нотўғри айтилган деб белгилайди. Масалан, оғзаки нутқда "мактаб" сўзи [мактап] га ўхшайди. Агар ўқувчи «мактаб» сўзида охириги товушни «п» эмас, «б» деб талаффуз қилса, демак у декодлаш кўникмасига эга, бироқ бутун сўзни берилган ҳарфлар бирикмасида таний олиш кўникмасига ҳали эгамаслигини англатади. Бу унинг тўлиқ гапларни ўқишида ва тушунишида қийинчилик туғдиради; матнларни ўқишдан аввал ўқувчини декодлашдан автоматик тарзга қадар етказиб қўйиш зарур. Ўқитувчи ўзи бунга вақт ажратиши ёки ўқувчининг ота-онасига уйда бажариладиган тегишли машқлардан фойдаланишни тавсия қилиши мумкин (код очиш, сўз бойлигини ошириш, бўғинларни ўқиш ва ҳ.к).

Рағбатлантирувчи материал (ўқувчи учун): кейинги саҳифада

1.	халқ
2.	шар
3.	уйқу
4.	қаср
5.	дўст
6.	бола
7.	дорбоз
8.	кеча
9.	доира
10.	дарё
11.	бир
12.	фақат
13.	нон
14.	оила
15.	қизил
16.	жуда
17.	фахр
18.	қор
19.	дераза
20.	байроқ

1-синф: равон ўқиш

Баҳолаш: равон ўқиш

Даража: 1-ярим йиллик

Таърифи

Матннинг мураккаблиги ўқувчининг ўқиш даражасига мос келиши керак. Матн ўғил болалар учун ҳам, қиз болалар учун ҳам бир хил даражада қизиқарли бўлиши керак. 1-2-синфлардаги ўқиш равонлигини синаш учун матнларда нотаниш сўзлар бўлмаслиги керак. Тест равон ўқишнинг қуйидаги компонентларини баҳолайди: тўғри ўқиш, ўқиш тезлиги (суръати), ифодали ўқиш, ўқишда тиниш белгиларига эътибор бериш.

Равон ўқишни қандай баҳолаш керак?

- ✓ Баҳолаш яқка тарзда амалга оширилади.
- ✓ Баҳолашдан олдин, ўқитувчи ўқувчиларга баҳолашнинг мақсади ва натижалар қандай бўлишини айтиб беради. Форматив баҳолашни ўтказишда ўқувчига ўқиш мактаб баҳоларига таъсир этмаслигини тушунтириш жуда муҳим ва фақат ўқувчи ўқишни ўрганишда дуч келадиган қийинчиликларни аниқлаш ва унга ушбу қийинчиликларни енгишга ёрдам бериш керак.
- ✓ Ўқувчи матнни ўқий бошлаганидан сўнг, ўқитувчи уни тўхтатмаслиги ёки ўқиш жараёнига бирон бир тарзда изоҳ бермаслиги керак. Ўқувчига унинг ўрнига ўқий олмайдиган сўзларни айтиб, ёрдам бериш мумкин эмас; оғзаки бўлмаган усулда баҳолашни намойиш қилиш: агар бола қийинчилик билан ўқиётган бўлса, бошингизни қимирлатиб ёки аксинча, чайқаб қўйишингиз ҳам мумкин эмас.
- ✓ Ўқувчилар томонидан ўқилган BaalooApp дастуридаги сўзларни белгиланг.
- ✓ Агар ўқувчи матнни охиригача ўқимаган бўлса ва ўқишга ажратилган вақт аллақачон тугаган бўлса, ўқитувчи ўқувчига панд бермаслиги лозим. Берилган вақтга қадар BaalooApp дастурида ўқувчи ўқиган сўзни белгилаш лозим ва матнни охиригача ўқиб тугатишига имкон бериш керак. Акс ҳолда, ўқувчида ўқишни ўрганишда кейинги босқичга таъсир этадиган вазифалар тўлиқ бажармаслик ҳисси пайдо бўлади. Буни фақат ўқувчи матнни ўқишда қийинчиликларга дуч келган ва ўқиш жараёнининг ўзи унга ноқулайлик туғдирадиган ҳолатларда қилиш тавсия этилмайди.
- ✓ Ўқувчи матнни ўқиб бўлгандан сўнг, у билан натижани ўртоқлашади ва бу натижани қандай яхшилаш мумкинлиги тўғрисида муҳокама қилади (қайта алоқани ўтказиши).

Рағбатлантирувчи материал (ўқувчи учун): кейинги саҳифада

Баҳолаш: равон ўқиш
Даража: 1-синф

Матн

Ўқитувчи ўқувчиларга ўзлари ёқтирган севимли ҳайвон ҳақида ҳикоя ёзиш топшириғини берди. Айдана мушукчаси ҳақида гапирди. Санжар от ҳақида гапириб берди. Максим йўлбарслар ҳақида гапирди. Малика филлар ҳақида гапирди. Ўқитувчи болаларни мақтади.

31 сўз, 6 гап

1-синф: равон ўқиш

Баҳолаш: равон ўқиш

Даража: 2-ярим йиллик

Таърифи

Матннинг мураккаблиги ўқувчининг ўқиш даражасига мос келиши керак. Матн ўғил болалар учун ҳам, қиз болалар учун ҳам бир хил даражада қизиқарли бўлиши керак. 1-2-синфлардаги ўқиш равонлигини синаш учун матнларда нотаниш сўзлар бўлмаслиги керак. Тест равон ўқишнинг қуйидаги компонентларини баҳолайди: тўғри ўқиш, ўқиш тезлиги (суръати), ифодали ўқиш, ўқишда тиниш белгиларига эътибор бериш.

Равон ўқишни қандай баҳолаш керак?

- ✓ Баҳолаш яқка тарзда амалга оширилади.
- ✓ Баҳолашдан олдин, ўқитувчи ўқувчиларга баҳолашнинг мақсади ва натижалар қандай бўлишини айтиб беради. Форматив баҳолашни ўтказишда ўқувчига ўқиш мактаб баҳоларига таъсир этмаслигини тушунтириш жуда муҳим ва фақат ўқувчи ўқишни ўрганишда дуч келадиган қийинчиликларни аниқлаш ва унга ушбу қийинчиликларни енгишга ёрдам бериш керак.
- ✓ Ўқувчи матнни ўқий бошлаганидан сўнг, ўқитувчи уни тўхтатмаслиги ёки ўқиш жараёнига бирон бир тарзда изоҳ бермаслиги керак. Ўқувчига унинг ўрнига ўқий олмайдиган сўзларни айтиб, ёрдам бериш мумкин эмас; оғзаки бўлмаган усулда баҳолашни намойиш қилиш: агар бола қийинчилик билан ўқиётган бўлса, бошингизни қимирлатиб ёки аксинча, чайқаб қўйишингиз ҳам мумкин эмас.
- ✓ Ўқувчилар томонидан ўқилган BaalooApp дастуридаги сўзларни белгиланг.
- ✓ Агар ўқувчи матнни охиригача ўқимаган бўлса ва ўқишга ажратилган вақт аллақачон тугаган бўлса, ўқитувчи ўқувчига панд бермаслиги лозим. Берилган вақтга қадар BaalooApp дастурида ўқувчи ўқиган сўзни белгилаш лозим ва матнни охиригача ўқиб тугатишига имкон бериш керак. Акс ҳолда, ўқувчида ўқишни ўрганишда кейинги босқичга таъсир этадиган вазифаларни тўлиқ бажармаслик ҳисси пайдо бўлади. Буни фақат ўқувчи матнни ўқишда қийинчиликларга дуч келган ва ўқиш жараёнининг ўзи унга ноқулайлик туғдирадиган ҳолатларда қилиш тавсия этилмайди.
- ✓ Ўқувчи матнни ўқиб бўлгандан сўнг, у билан натижани ўртоқлашади ва бу натижани қандай яхшилаш мумкинлиги тўғрисида муҳокама қилади (қайта алоқани ўтказди).

Рағбатлантирувчи материал (ўқувчи учун): кейинги саҳифада

Баҳолаш: равон ўқиш

Даража: 1-синф

Матн

Искен учун бугун қувончли кун. Унинг сут тиши тушди. Озгина қон чиқди, аммо умуман оғримади. Искен ҳайрон бўлди, онаси эса жуда хурсанд бўлди. Яқин орадаҳамма сут тишлари тушиб, уларнинг ўрнига янги, катта тишлар чиқар эмиш. Искен аллақачон катта бўлиб қолган!

40 сўз, 6 гап

2-синф: декодлаш

Баҳолаш: мавжуд бўлмаган (тўқилган) сўзларни ўқиш

Даража: 1-ярим йиллик

Таърифи

Тест – бу ўзбек тилида бўлмаган, лекин ўзбек тилидаги ҳарф бирикмаларининг асосий қоидаларига мувофиқ тузилган 20та сўздан иборат жадвал. Ушбу турдаги вазифалар декодлаш маҳоратининг уни соф шаклда ўлчашга имкон беради, чунки у биринчи ҳарфлар билан сўзнинг қолган қисмини "тахмин қилиш" эҳтимолини истисно қилади. Тест ҳар бир ўқувчи билан алоҳида олиб борилади; айнан битта жадвал бир неча марта фойдаланилиши мумкин, чунки ўқувчилар унга ҳеч қандай белги қўйишмайди.

Қандай баҳолаш керак?

Ўқитувчи ўқувчининг рўпарасига ўтиради, сўзлар берилган жадвални ўқувчига беради ҳамда ишнинг мақсад ва усулини тушунтиради:

«Бу тест жуда қувноқ: сиз ўзбек тилида ҳақиқатан мавжуд бўлмаган сўзларни ўқишингиз керак, бу тўқилган сўзлар. Шошилмасдан ўқинг. Мен сизни баҳоламайман, фақат шундай сўзларни қандай ўқишингизни шунчаки кўрмоқчиман».

Ўқувчи ўқиётганда, томонидан ўқилган BaalooApp дастуридаги сўзларни белгиланг. Ҳар бир сўз остига жадвалда ҳарфлар бирикмасидан фойдаланиш тури кўрсатилган. Шундай қилиб, ўқитувчи ўқувчининг хатоларида қандайдир қонунийлик борми-йўқлигини кузата олиши мумкин, айнан қайси бўғинлар ва ҳарфлар бирикмаси ўқувчида қийинчилик туғдирди. Жадвалнинг қуйи қисмида ўқитувчи белгилар қўяди, қайси бўғинлар устида ўқувчи билан қўшимча ишлашга тўғри келишини аниқлайди.

Баҳолашда ўқитувчи ўқишнинг турли хил визуал ёки вербал баҳоланишидан эҳтиёт бўлиши керак: бошини қимирлатиб маъқуллашдан, бошини сарак-сарак қилишдан, «баракалла», «яхши», «нотўғри» сўзларини айтишдан ва ш.к.; чунки булар сезиларли даражада ўқувчининг ҳиссий ҳолати ва тест натижаларига таъсир қилиши мумкин.

Изоҳ:

Жадвалда келтирилган сўзлар ўзбек тилида мавжуд бўлмаганлиги сабабли, улар талаффузининг мутлақ "тўғрилиги" белгиси эмас. Масалан, ўқувчи урғуни ҳар қандай икки бўғинли сўзларга қўйиши мумкин, сўз охирида ундош товушни жарангсизлатиши мумкин ва ҳоказо. Уларнинг талаффузига шубҳа туғдирадиган сўзлар ўқитувчи жадвалида юлдузча (*) билан белгиланган ва ўзбек тилида энг кўп ўқиётган китобхон ўқиши мумкин бўлган варианты ёнида қавсларда тушунтирилган. Агар ўқувчи қавс ичида кўрсатилган сўзларни ўқиса, бу унинг декодлаш кўникмаси борлигидан ва сўзни "тўлиқ" идрок этишидан далолат беради. Ўқитувчи ўзи учун ўқувчининг бундай жавобларини қандайдир белги билан, масалан, юлдузча билан ҳам белгилаб қўйиши мумкин. Агар ўқувчи транскрипцияда кўрсатилганидек ўқимаса, бироқ таклиф қилинган кетма-кетликда ҳарфларни тўғри бирлаштиради, бу код очишнинг ривожланган кўникмаси ҳақида далолат беради.

Рағбатлантирувчи материал (ўқувчи учун): кейинги саҳифада

1. крам
2. бост
3. тра
4. плос
5. тюся
6. роп
7. верг
8. стрик
9. учка
10. юпа
11. макт
12. гиля
13. рата
14. удог
15. чуза
16. дванк
17. шакрон
18. слош
19. эксма
20. льбо

2-синф: “Чалкашлик”

Баҳолаш: сўз бойлиги

Даража: 1-ярим йиллик

Таърифи

Бу тестда баъзи сўзлар тушириб қолдирилган (матндан «олиб қўйилган»). Ҳар бир тушириб қолдирилган сўз ўрнига учтадан сўз берилган, бу сўзлардан фақат биттаси маъно жиҳатидан матндаги бўш жойга тўғри келади. Ўқувчиларнинг вазифаси – берилган сўзлар ичидан кераклисини танлаш.

Ушбу инструмент алоҳида сўзларни билишни эмас, балки бу сўзлар қўлланган контекстни тушунишни ҳам ўлчайди. У ўйин элементини ўз ичига олгани учун («Сўзни топ!» деб номлаш мумкин) болаларга қизиқарли ва бажарилган машқни синфдошлари ва ота-оналари билан муҳокама қилиш учун имконият беради.

Баҳолашни қандай ўтказиш керак?

Ўқитувчи ўқувчиларга тестларни тарқатади ва ишнинг мақсади ва тартиби билан таништиради: «Болалар, сизларга тарқатиб берилган варақларда сўзлари тушириб қолдирилган матнлар берилган. Бу тушириб қолдирилган сўзларнинг ўрнида танлаш учун сўзларнинг вариантлари берилган. Сизлар берилган уч сўздан биттасини - шу мантининг маъносига тўғри келганини танлаб олишингиз ва унинг остига чизиб қўйишингиз керак. Келинг, саҳифанинг юқори қисмидаги намунани кўриб чиқайлик.

«Онага (**ўсимликлар, болалар, эртага**) бир даста дала гули совға қилишганда, у жуда хурсанд бўлди». Кўриб турганимиздек, тавсия қилинган сўзлардан «**болалар**» сўзи бу гапнинг маъносига тўғри келади. Келинг, бу сўзнинг остини чизиб қўяйлик. Энди гап мана бундай ўқилади: «**Онага болалар бир даста дала гули совға қилишганда, у жуда хурсанд бўлди**».

Танлаб олинган сўзнинг остини чизишга шошилманг. Аввал матнни охиригача ўқинг, кейин унинг бошига қайтинг ва ҳар бир гап билан алоҳида ишланг. Тестни бажариш учун сизларга **15 дақиқа** вақт берилади».

Рағбатлантирувчи материал (ўқувчи учун): кейинги саҳифада

Даража: _____ Синф

Санаси: _____

Фамилияси, исми: _____

Намуна: «Онага (ўсимликлар, **болалар**, эртага) бир даста дала гул совға қилишганда, у жуда хурсанд бўлди».

Буюк эртакчи Андерсен ўрмонда сайр қилиб юрарди. У ўтлоқда (**баланд**, **кўп**, **тоғ**) қўзиқоринларни кўрди. Кечки пайт (**уйига**, **боққа**, **сайҳонликка**) келди. Ҳар бир қўзиқорин остига ширинлик ёки (**лентачани**, **гулни**, **расмларни**) яшириб қўйди. Бирининг (**остига**, **ёнига**, **устига**) – қоғоз гул, биттасининг (**остига**, **шовқинига**, **бошқаси**) – кўзгу яширди.

Эртаси кун эрталаб (**апельсин**, **эртакчи**, **чол**) сайҳонликка ўрмончи дўстининг кичкина (**кўйлакча**, **қизини**, **кўргани**) олиб келди. Қизча етти ёшда (**бўлган**, **эди**, **шундай бўлди**). Ҳар бир (**тўнка**, **қўзиқорин**, **яна**) остидан совға топарди. Қизчанинг (**кўзлари**, **қўллари**, **ўзи**) чақнар эди.

2-синф: равон ўқиш

Баҳолаш: равон ўқиш

Даража: 2-ярим йиллик

Таърифи

Матннинг мураккаблиги ўқувчининг ўқиш даражасига мос келиши керак. Матн ўғил болалар учун ҳам, қиз болалар учун ҳам бир хил даражада қизиқарли бўлиши керак. 1-2-синфлардаги ўқиш равонлигини синаш учун матнларда нотаниш сўзлар бўлмаслиги керак. Тест равон ўқишнинг қуйидаги компонентларини баҳолайди: тўғри ўқиш, ўқиш тезлиги (суръати), ифодали ўқиш, ўқишда тиниш белгиларига эътибор бериш.

Равон ўқишни қандай баҳолаш керак?

- ✓ Баҳолаш яқка тарзда амалга оширилади.
- ✓ Баҳолашдан олдин, ўқитувчи ўқувчиларга баҳолашнинг мақсади ва натижалар қандай бўлишини айтиб беради. Форматив баҳолашни ўтказишда ўқувчига ўқиш мактаб баҳоларига таъсир этмаслигини тушунтириш жуда муҳим ва фақат ўқувчи ўқишни ўрганишда дуч келадиган қийинчиликларни аниқлаш ва унга ушбу қийинчиликларни енгишга ёрдам бериш керак.
- ✓ Ўқувчи матнни ўқий бошлаганидан сўнг, ўқитувчи уни тўхтатмаслиги ёки ўқиш жараёнига бирон бир тарзда изоҳ бермаслиги керак. Ўқувчига унинг ўрнига ўқий олмайдиган сўзларни айтиб, ёрдам бериш мумкин эмас; оғзаки бўлмаган усулда баҳолашни намойиш қилиш: агар бола қийинчилик билан ўқиётган бўлса, бошингизни қимирлатиб ёки аксинча, чайқаб қўйишингиз ҳам мумкин эмас.
- ✓ Ўқувчилар томонидан ўқилган BaalooApp дастуридаги сўзларни белгиланг.
- ✓ Агар ўқувчи матнни охиригача ўқимаган бўлса ва ўқишга ажратилган вақт аллақачон тугаган бўлса, ўқитувчи ўқувчига панд бермаслиги лозим. Берилган вақтга қадар BaalooApp дастурида ўқувчи ўқиган сўзни белгилаш лозим ва матнни охиригача ўқиб тугатишига имкон бериш керак. Акс ҳолда, ўқувчида ўқишни ўрганишда кейинги босқичга таъсир этадиган вазифаларни тўлиқ бажармаслик ҳисси пайдо бўлади. Буни фақат ўқувчи матнни ўқишда қийинчиликларга дуч келган ва ўқиш жараёнининг ўзи унга ноқулайлик туғдирадиган ҳолатларда қилиш тавсия этилмайди.
- ✓ Ўқувчи матнни ўқиб бўлгандан сўнг, у билан натижани ўртоқлашади ва бу натижани қандай яхшилаш мумкинлиги тўғрисида муҳокама қилади (қайта алоқани ўтказди).

Рағбатлантирувчи материал (ўқувчи учун): кейинги саҳифада

Баҳолаш: равон ўқишн

Даража: 2-синф

Матн

Медернинг дўстлари туғилган кунига китоб совға қилишди. Китобда жуда кўп турли хил қизиқарли ҳикоялар ва эртаклар бор эди. Медерга кўпроқ расмлар ёқди. Расмларнинг бирида улкан махлуқ чизилган эди. Медер ўйланиб қолди. Қандай қилиб у дарахтлар ва бинолардан баланд бўлиш мумкин? Хаёл қилиб ўтириб бирдан улкан махлуққа айланиб қолди. Мана у шаҳарда юрибди. Ҳамма ҳайрон бўлиб, унга бармоқларини ишора қилади. Шаҳардаги энг баланд бинолар зўрға уни белига етади, машиналар эса ўйинчоқларга ўхшайди. Роса хурсандчилик бўлади-да!

75 сўз, 11 гап

2-синф: «Асар харитаси»

Баҳолаш: ўқиганни тушуниш

Даража: 2-ярим йиллик

Таърифи

Асар харитаси – ўқиганни тушунишни баҳолаш шакли. У ўқувчиларнинг жавоблари ва саволлар учун белгилар қўйилган жойлари бўлган варақни ёки эътибор қаратиш зарур бўлган жиҳатлар ёки асар ўринларини ўзида ифодалайди. Баҳолашнинг бу турини индивидуал тарзда ёки гуруҳда ўтказиш мумкин. Асар харитаси – график ташкилотчи бўлиб, у ўқиган матнни тушунишни визуал ва структурали равишда кўрсатишга имкон беради. У асосий фикрни ифодалашда, таянч сўзларни ажратишда, матнни структуравий қисмларга ва ҳ.к. бўлишда ёрдам беради. Шу ва шу каби график ташкилотчилардан дарсларда фойдаланишингизда, баҳолаш пайтида ўқувчи ўзидан нима талаб қилинаётганини тушунишда жуда муҳим. Баҳолашнинг ушбу варианты учун қаҳрамон ёки қаҳрамонлар, сюжет, воқеа ўрни ва вақти, маълум тугун – кульминация – воқеалар ечими мавжуд бўлган ривожий матндан фойдаланиш муҳим.

Ўқувчи жавоб бериши керак бўлган саволлар:

1. Асарнинг бош қаҳрамони ким?
2. Воқеа қаерда содир бўлмоқда?
3. Воқеа қачон содир бўлмоқда?
4. Нима содир бўлди?
5. Матн жанрини аниқланг.

Баҳолашни қандай ўтказиш керак?

Ўқувчиларга асар харитаси форматининг нусхасини ва ўқиш учун матн беринг. Матнни ўқиб бўлгандан сўнг, харитани берилган саволларга жавоб берган ҳолда тўлдириш кераклигини тушунтиринг: “Қўлингизда ўқиб чиқишингиз зарур бўлган матн ва саволларига жавоб беришингиз керак бўлган асар харитаси турибди. Ўқиганларингизга таяниб саволларга жавоб беринг, бироқ матндан кўчириб олманг”.

Мустақил ўқиш учун етарли вақт беринг. Ўқувчининг ўқиш ва тушуниш кўникмалари даражасига боғлиқ ҳолда, харитани тўлдириш вақтида мурожаат қилиш учун матнни қайтариб олишингиз ёки ўқувчида қолдиришингиз мумкин. Ўқувчига жавобларни айтиб берманг. Бироқ, агар ўқувчи харита билан ишлаш пайтида беш дақиқа ўтгандан кейин саволларга жавоб бермаган бўлса, саволларнинг биронтасига жавоб беришда ёрдам беринг.

Изоҳ:

Сиз харитадан фойдаланмаслигингиз мумкин, бироқ ўқувчи жавоб бериши зарур бўлган саволларни тақдим этишингиз мумкин. Сиз дарсларда фойдаланиш учун харита саволларининг мазмунини ўзгартиришингиз мумкин. Муҳими, ўқиганни тушунишни баҳолашда қуйидагиларга эътиборингизни қаратишингиз зарур:

1. Тузилган асар харитаси матн мазмуни ва тузилишини акс эттирадими?
2. Ўқувчилар муҳимини ёки бош қаҳрамонларни аниқлай олишадими? Воқеа вақти ва ўрнини тасвирлаб бера оладими?
3. Ўқувчилар асосий муаммони ёки воқеа низосини аниқлашни билладими?

Рағбатлантирувчи материал (ўқувчи учун): кейинги саҳифада

Чумоли ва кабутар

Чумоли ариққа тушиб, сув ичмоқчи бўлди. Тўлқин чайқалиб келиб, уни чўктириб юборишига сал қолди. Кабутар новда олиб келаётган эди: чумолининг чўкаётганини кўриб қолди ва унга новдани ташлади. Чумоли новда устига чиқиб, халос бўлди. Кейин овчи кабутарга тўр қўйиб, уни ушламоқчи бўлди. Чумоли овчининг кийими ичига кириб, оёғини чақиб олди; овчи оғриққа чидолмай тўрни ташлаб юборди. Кабутар бир силкиниб учиб кетди.

Л. Толстой

60 сўз, 7 гап

Асар харитаси (2-синф, 2-ярим йиллик)

Ўқувчининг ИФ (ўқувчи тўлдирди)

Асарнинг номи (ўқувчи тўлдирди)

Ким? _____

Қаерда? _____

Қачон? _____

Нима содир бўлди? _____

Матн жанрини аниқланг _____

1. Ҳикоя _____
2. Шеър _____
3. Эртақ _____
4. Масал _____

3-синф: синоним топиш

Баҳолаш: сўз бойлиги

Даража: 1-ярим йиллик

Таърифи

Тест ёзма кўринишда ўтказилади ва ўзида сўзни текшириш учун зарур бўлган жадвални ифодалайди. 1-2 синф ўқувчиларининг сўз бойлиги даражасини баҳолаш учун тест от сўз туркуми, сифат ва феълларни ўз ичига олади, 3-4 синфлар ўқувчилари учун равишлар қўшилган. Тест 15та сўздан ташкил топган, ҳар бирига ўқувчи учта таклиф қилинган вариантдан синоним топиши ва танлаши зарур.

Баҳолашни қандай ўтказиш керак?

Ўқувчига тестни беринг ҳамда уни бажаришнинг мақсади ва тартибини тушунтиринг:

«Қаршингизда жадвал кўринишида топшириқ турибди. Жадвалнинг биринчи устунда маъноларини аниқлашингиз зарур бўлган сўзлар мавжуд. Бу сўзларнинг остига чизиб ажратилган. Ҳар бир остига чизиб қўйилган сўзга бошқа бир қатор сўзлар берилади. Уларнинг орасидан ажратиб берилган сўз маъносига кўпроқ яқин бўлганини танлаб олиш керак. Ҳар бир қаторда танлаб олинган сўзни доирачага олинг.

Масалан: биринчи қаторда остига чизилган сўз – «**жажжи**» сўзи. Унга «**кулгили**», «**ҳар қайси**», «**кичкина**» сўзлари берилган. Бу сўзлардан қайси бирининг маъноси «**жажжи**» сўзининг маъносига яқин? Бу «**кичкина**» сўзи, у доира ичига олинган. Тестни мустақил бажарасиз. Тестни бажаришга 10 дақиқа вақт берилади».

Изоҳ:

Тестни индивидуал тарзда ўтказиш пайтида олинган маълумотни дарҳол BaalooApp дастурида киритишингиз ва натижани шу заҳоти олишингиз мумкин. Бу сизга тестдан кейин ўқувчига дарҳол қайта алоқа беришга имкон беради. Сиз, шунингдек, гуруҳда тест олишингиз мумкин. Сўнгра натижаларни олиш учун BaalooApp дастурига маълумотларни ўтказишингиз ва шундан сўнг қайта алоқани тақдим этишингиз мумкин.

Рағбатлантирувчи материал (ўқувчи учун): кейинги саҳифада

Баҳолаш: сўз бойлиги

Даража: 3-синф

Санаси: _____

Фамилия, исм: _____

Намуна

	<u>жажжи</u>	кулгили	ҳар қайси	кичкина
--	--------------	---------	-----------	----------------

Жадвалнинг ҳар бир қаторида ости чизилган сўзнинг маъносига яқин маъноли сўзни намунада кўрсатилгандек қилиб белгиланг.

1.	<u>янглиш</u>	ҳаракат	хато	йўқотиш
2.	<u>керакли</u>	арзон	фойдали	зарур
3.	<u>ушламоқ</u>	бермоқ	топмоқ	тутмоқ
4.	<u>қизиқарли</u>	мароқли	ягона	ишончли
5.	<u>тўсиқ</u>	мукофот	машқ	ғов
6.	<u>судралмоқ</u>	қичқирмоқ	юрмоқ	сузмоқ
7.	<u>садоқатли</u>	энг яхши	вафодор	мажбурий
8.	<u>ёрдамчи</u>	дастёр	ҳаракат	уриниш
9.	<u>давомли</u>	бефойда	узоқ	чуқур
10.	<u>атлет</u>	солдат	мутахассис	спортчи
11.	<u>кулгили</u>	қизиқ	қайғули	ажабланарли
12.	<u>чин</u>	ҳақиқат	аниқлик	фикр
13.	<u>бекор</u>	бежиз	беҳуда	тез
14.	<u>тақлид</u>	эмас ўхшатиш	кутиш	иккиланиш
15.	<u>манманлик</u>	мақтанчоқлик	маккорлик	гердайиш

3-синф: «Тушириб қолдирилган сўзларни топиш»

Баҳолаш: сўз бойлиги

Даража: 1-чи ва 2-ярим йиллик

Таърифи

«Тушириб қолдирилган сўзларни топиш» воситаси сўзлар қайд этилган қадамлар усули билан чиқарилган, яъни ҳар бир янги сўз олиб ташланган матнни ўзида ифодалайди. Биринчи тугалланган гапдан сўнг ҳар бир бешинчи сўз олиб ташланади, унинг ўрнига оралиқ ташлаб кетилади. Воситанинг мақсади – матннинг яхлит кўринишини яратган ҳолда, ўқувчиларнинг қай даражада сўзларни олдиндан айтиб, сўзларни оралиқларга аниқ қўйишларини кўриш. Тушириб қолдирилганларни тўғри тўлдириш матннинг аниқ тушунилиши ҳақида, шунингдек зарурий лексиканинг тушунилиши учун ўзлаштирилиши ҳақида далолат беради.

Баҳолашни қандай ўтказиш керак?

1. Ҳар бир ўқувчи учун форманинг нусхаларини тайёрланг.
2. Болаларга формаларни тарқатиб беринг.
3. Тушунтириб беринг:
 - ✓ форма нимани ифодалайди;
 - ✓ нима мақсадда қўлланилади;
 - ✓ болалар нима қилишлари керак: ўқитувчи ўқиган матнни тинглаши, сўнгра матнни мустақил ўқиши ва жадвалда берилган сўзлардан фойдаланиб чизиб қўйилган жой ўрнига маъносига кўра мос келган сўзни ёзиб қўйиши керак;
 - ✓ жадвалда ортиқча сўзлар бор, шунинг учун улар маъно ва шаклига кўра мувофиқ бўлганларини танлаши зарур;
 - ✓ иш тартиби: ўқитувчи командасига кўра ишни бошлаш ва якунлаш, мустақил ишлаш;
 - ✓ шаклни тўлдиришга 20 дақиқа берилади;
4. Матнни овоз чиқариб ўқинг ва тўлдириш учун команда беринг. Вақтни белгилаб қўйинг.
5. Ишларни 20 дақиқадан сўнг йиғиб олинг ва текширинг. BaalooApp дастурга индивидуал маълумотларни қайд этинг.

Изоҳ:

Текшириш пайтида орфографияга эмас, балки танланган сўзнинг тўғрилигига эътибор қаратинг. Тушириб қолдирилган сўзларни ўрнига қўйишнинг тўғрилиги матннинг аниқ тушуниланлиги ҳақида, шунингдек ўқиш жараёнида лексик материалнинг ўзлаштирилганлиги ҳақида далолат беришини эсда тутиш лозим.

Рағбатлантирувчи материал (ўқувчи учун): кейинги саҳифада

Тест: «Тушириб қолдирилган сўзларни топиш»

Даража: 3-синф Санаси: _____

Фамилия, исм: _____

Матн

Ойша исмли бир қизча доимо кичик синглиси ёки укаси бўлишини орзу қиларди. Ниҳоят, Ойшанинг ота-онаси уйга _____ ва буришган одамча – ростакам _____ олиб келишган қувончли етиб _____! Ойша бахтли эди, ахир _____ у кичкиной билан ўйнаши, _____ ўзи билган ҳамма нарсани _____ мумкин. У укасига _____ тўппончадан _____ ва самокатда учишни, лойдан _____ ясашни ва альбомда кулгили _____ чизишни ўргатади. У тезроқ _____ бирон нарсаларни ўргатишга шошиларди. _____ укаси на опасига, на _____ қизиқиш кўрсатмасди. _____ кун бўйи _____ ва фақат овқатланиш учунгина _____, кейин яна ухларди.

«Сабр _____, қизим,-деди онаси. – Уканг _____ кичкина. У катта бўлиб, _____ унга ўқитувчи бўлишинг учун _____ ўқи».

108та сўз, 20 та сўз тушириб қолдирилган

Қўйиш учун сўзлар рўйхати:

укасини	жажжи	отишни	субли	ўргатиши
унга	энди	ўрганишга	сомса	Бироқ
хоҳлайди	ўзинг	сен	қизиқмоқ	уйғонар
келди	билади	қиёфаларни	қил	кейин
ухлар	У	ҳали	қувноқ	укасига

3-синф: равон ўқиш

Баҳолаш: равон ўқиш

Даража: 2-ярим йиллик

Таърифи

Равон ўқишни баҳолаш учун ушбу ёш ўқиш кўникмаларининг ривожланиш даражасига мос келадиган матндан фойдаланилади. Матн ўғил болалар учун ҳам, қиз болалар учун ҳам бир хил даражада қизиқарли бўлиши керак. 3-синф учун матн бир нечта нотаниш сўзлардан иборат бўлиши керак. Тест равон ўқишнинг қуйидаги компонентларини баҳолайди: тўғри ўқиш, ўқиш тезлиги (суръати), ифодали ўқиш, ўқишда тиниш белгиларига эътибор бериш.

Равон ўқишни баҳолаш қандай ўтказилади?

- ✓ Баҳолаш яқка тарзда амалга оширилади.
- ✓ Баҳолашдан олдин, ўқитувчи ўқувчиларга баҳолашнинг мақсади ва натижалар қандай бўлишини айтиб беради. Форматив баҳолашни ўтказишда ўқувчига ўқиш мактаб баҳоларига таъсир этмаслигини тушунтириш жуда муҳим ва фақат ўқувчи ўқишни ўрганишда дуч келадиган қийинчиликларни аниқлаш ва унга ушбу қийинчиликларни енгишга ёрдам бериш керак.
- ✓ Ўқувчи матнни ўқий бошлаганидан сўнг, ўқитувчи уни тўхтатмаслиги ёки ўқиш жараёнига бирон бир тарзда изоҳ бермаслиги керак. Ўқувчига унинг ўрнига ўқий олмайдиган сўзларни айтиб, ёрдам бериш мумкин эмас; оғзаки бўлмаган усулда баҳолашни намойиш қилиш: агар бола қийинчилик билан ўқиётган бўлса, бошингизни қимирлатиб ёки аксинча, чайқаб қўйишингиз ҳам мумкин эмас.
- ✓ Ўқувчилар томонидан ўқилган BaalooApp дастуридаги сўзларни белгиланг.
- ✓ Агар ўқувчи матнни охиригача ўқимаган бўлса ва ўқишга ажратилган вақт аллақачон тугаган бўлса, ўқитувчи ўқувчига панд бермаслиги лозим. Берилган вақтга қадар BaalooApp дастурида ўқувчи ўқиган сўзни белгилаш лозим ва матнни охиригача ўқиб тугатишига имкон бериш керак. Акс ҳолда, ўқувчида ўқишни ўрганишда кейинги босқичга таъсир этадиган вазифаларни тўлиқ бажармаслик ҳисси пайдо бўлади. Буни фақат ўқувчи матнни ўқишда қийинчиликларга дуч келган ва ўқиш жараёнининг ўзи унга ноқулайлик туғдирадиган ҳолатларда қилиш тавсия этилмайди.
- ✓ Ўқувчи матнни ўқиб бўлгандан сўнг, у билан натижани ўртоқлашади ва бу натижани қандай яхшилаш мумкинлиги тўғрисида муҳокама қилади (қайта алоқани ўтказди).

Рағбатлантирувчи материал (ўқувчи учун): кейинги саҳифада

Баҳолаш: равон ўқиш

Даража: 3-синф, 2-ярим йиллик охири

Матн

Ҳайвонларга қараб, табиат бундай мўъжизани яратгани учун миннатдор бўламиз. Бизлар ҳайвонларни кузатамиз, уларни ҳимоя қиламиз, одатларини ўрганамиз ва баъзан биз улардан ибрат оламиз.

Уй ҳайвонларисиз умуман ҳаётимизни тасаввур қилиш қийин. Улар нафақат фойдали, балки жуда ҳам ёқимтой: қаддиқомати келишган от, виқорли сигир, хушбичим эчки. Қандай ёқимтой бизнинг кучукларимиз ва мушукларимиз!

Ҳайвонлар дунёси бой. Ҳайвонлар ташқи кўриниши билан ҳайратда қолдиради. Бошқалари – ҳаёт тарзи билан. Денгиз типратиконлари, медузалар юлдуз ёки тўп шаклида бўлади. Филнинг хартуми – ўзига хос ғуруридир. Кенгурунинг халтаси бор ва унда боласи бўлади. Булбул чиройли сайрайди.

86 сўз, 12 гап

3-синф: «Асар харитаси»

Баҳолаш: ўқиганни тушуниш

Даража: 1-ярим йиллик

Таърифи

Баҳолашнинг бу турини асар харитаси шаклидан фойдаланган ҳолда индивидуал тарзда ёки гуруҳда ўтказиш мумкин. Асар харитаси – бу график ташкилотчи бўлиб, ўқилган матнни визуал ва структуравий тарзда кўрсатишга имкон беради. У асосий фикрни шакллантиришга, таянч сўзларни ажратишга, матнни структуравий қисмларга бўлишда ва ҳ.к. ёрдам беради. Шундан ёки шу каби график ташкилотчилардан ўқувчини баҳолаш пайтида ундан нима талаб қилинаётганини тушуниши учун дарсда фойдаланиш жуда муҳим. Баҳолашнинг ушбу варианты учун қаҳрамон ёки қаҳрамонлар, сюжет, воқеа ўрни ва вақти, маълум тугун – кульминация- воқеа ечими бўлган ривожвий матндан фойдаланиш муҳим.

Ўқувчи жавоб бериши зарур бўлган саволлар:

1. Асарнинг бош қаҳрамони ким?
2. Воқеа қаерда содир бўлди?
3. Воқеа қачон содир бўлди?
4. Воқеанинг асосий муаммоси ёки низо нимада?
5. Воқеа бизни нимага ўргатади?
6. Матн жанрини аниқлаш.

Баҳолашни қандай ўтказиш керак?

Ўқувчига асар харитаси форматининг нусхасини ва ўқиш учун матн беринг. Матнни ўқиб бўлгандан сўнг берилган саволларга жавоб берган ҳолда харитани тўлдириши кераклигини тушунтиринг: «Қаршингизда аввал ўқиб чиқишингиз зарур бўлган матн, шунингдек, саволларига жавоб беришингиз зарур бўлган асар харитаси турибди. Саволларга ўқиганларингизга таяниб қисқа жавоб беришга ҳаракат қилинг, аммо матндан кўчирманг».

Мустақил ўқиш учун етарлича вақт беринг. Ўқувчининг ўқиш ва тушуниш кўникмаларининг даражасига боғлиқ равишда харитани тўлдириш пайтида мурожаат қилиши учун матнни олиб қўйишингиз ёки ўқувчида қолдиришингиз мумкин. Ўқувчига жавобларни айтиб берманг. Бироқ, агар ўқувчи харита билан ишлашда биронта саволга беш дақиқадан ўтгандан сўнг ҳам жавоб беролмаса, саволларнинг биронтасига жавоб беришда ёрдам беринг.

Изоҳ:

Сиз харитадан фойдаланмаслигингиз мумкин, бироқ ўқувчиларга жавоб бериши керак бўлган саволларни тақдим этишингиз мумкин. Сиз харита саволларини дарсларда қўллаш учун ўзгартиришингиз мумкин. Энг муҳими, ўқиганни тушунишни баҳолашда қуйидагиларга эътибор беришингиз зарур:

1. Тузилган асар харитаси матн мазмуни ва тузилишини акс эттирадими?
2. Ўқувчи бош қаҳрамонни ёки бош қаҳрамонларни аниқлай оладими? Воқеанинг вақти ва ўрнини тасвирлашни биладими?
3. Ўқувчи воқеанинг асосий муаммоси ёки низони аниқлай оладими? Ўқувчи матннинг асосий ғоясини ажратишни ёки хулосалар чиқаришни уддалай оладими?

Рағбатлантирувчи материал (ўқувчи учун): кейинги саҳифада

Асар харитаси

Даража: 3-синф, 1-ярим йиллик

Ерда ётган тош

Бир куни ёзда олтинранг Зарғалдоқ гуллаётган дала устидан учиб ўтаётиб ерда ётган Тошни кўриб, чуғурлади:

-Эй, аҳмоқ Тош! Умрбўйи ҳаракатсиз ётасан, ҳеч нарсани кўрмайсан ва билмайсан. Мен олис жанубда бўлдим, кўплаган ажойиботларни кўрдим!

Тош индамай сукут сақлади.

Қишда оппоқ қорли дала устида кокилдор Свиристель учиб ўтаётиб, ярмини қор қоплаб олган Тошни кўриб, деди:

-Эй, аҳмоқ Тош! Умрбўйи битта жойда ётасан, ҳеч нарсани кўрмайсан. Мен эса олис шимолда ўсдим, кўплаган турли-туман ажойиботларни кўрдим! Бўз Тош яна ҳеч нарса демади, бироқ ичида секин ўйланди: «Сиз кўргандан ҳам кўп нарсаларни кўрдим, қанотли мақтанчоқлар! Қишда менинг ҳузуримга шимолнинг ўзи келади, ёзда эса жануб. Мен чидаб бўлмас иссиқни ва жуда кучли совуқни биламан. Ўрмонни яшил либосда ҳам, оқ либосда ҳам кўрганман. Тиниб-тинчимас, ёз қуши сен Зарғилдоқни ҳам, қиш фасли қуши Свиристель сени ҳам кўрганман. Мана сизлар битта жойда ҳар йили бўлиб қайтасизлар, бир-бирингизни эса ҳеч қачон кўрмагансиз! Яна булар машҳур саёҳатчилармиш!».

Сўнгра Тош ерга янада маҳкамроқ ўрнашиб олди.

Н. Сладков

153 сўз

Асар харитаси (3-синф, 1-ярим йиллик)

Ўқувчининг ИФ (ўқувчи тўлдирди)

Асарнинг номи (ўқувчи тўлдирди)

Ким? _____

Қаерда? _____

Қачон? _____

Нима? Нима рўй берди? _____

Қандай муаммом? _____

Матн жанрини аниқланг _____

1.Ҳикоя _____

2.Шеър _____

3.Эртак _____

4.Масал _____

Қандай хулоса чиқариш мумкин?

4-синф: синонимларни топиш

Баҳолаш: сўз бойлиги

Даража: 1-ярим йиллик

Таърифи

Тест ёзма кўринишда ўтказилади ва ўзида сўзни текшириш учун зарур бўлган жадвални ифодалайди. 1-2 синф ўқувчиларининг сўз бойлиги даражасини баҳолаш учун тест от сўз туркуми, сифат ва феълларни ўз ичига олади, 3-4 синфлар ўқувчилари учун равишлар кўшилган. Тест 15та сўздан ташкил топган, ҳар бирига ўқувчи учта таклиф қилинган вариантдан синоним топиши ва танлаши зарур.

Баҳолашни қандай ўтказиш керак?

Ўқувчига тестни беринг ҳамда уни бажаришнинг мақсади ва тартибини тушунтиринг:

«Қаршингизда жадвал кўринишида топшириқ турибди. Жадвалнинг биринчи устунда маъноларини аниқлашингиз зарур бўлган сўзлар мавжуд. Бу сўзларнинг остига чизиб ажратилган. Ҳар бир остига чизиб қўйилган сўзга бошқа бир қатор сўзлар берилади. Уларнинг орасидан ажратиб берилган сўз маъносига кўпроқ яқин бўлганини танлаб олиш керак. Ҳар бир қаторда танлаб олинган сўзни доирачага олинг.

Масалан: биринчи қаторда остига чизилган сўз – «**жажжи**» сўзи. Унга «**кулгили**», «**ҳар қайси**», «**кичкина**» сўзлари берилган. Бу сўзлардан қайси бирининг маъноси «**жажжи**» сўзининг маъносига яқин? Бу «**кичкина**» сўзи, у доира ичига олинган. Тестни мустақил бажарасиз. Тестни бажаришга 10 дақиқа вақт берилади».

Изоҳ:

Тестни индивидуал тарзда ўтказиш пайтида олинган маълумотни дарҳол BaalooApp дастурида киритишингиз ва натижани шу заҳоти олишингиз мумкин. Бу сизга тестдан кейин ўқувчига дарҳол қайта алоқа беришга имкон беради. Сиз, шунингдек, гуруҳда тест олишингиз мумкин. Сўнгра натижаларни олиш учун BaalooApp дастурига маълумотларни ўтказишингиз ва шундан сўнг қайта алоқани тақдим этишингиз мумкин.

Рағбатлантирувчи материал (ўқувчи учун): кейинги саҳифада

Баҳолаш: сўз бойлиги

Даража: 4 синф Сана: _____

Фамилия, исми: _____

Намуна:

	<u>жажжи</u>	кулгили	ҳар қайси	кичкина
--	--------------	---------	-----------	---------

Жадвалнинг ҳар бир қаторида ости чизилган сўзнинг маъносига яқин маъноли сўзни намунада кўрсатилгандек қилиб белгиланг.

1.	<u>учрашиш</u>	бориш	кўришиш	юбориш
2.	<u>бир зумда</u>	тасодифан	тез	қўрқмай
3.	<u>афсусланмоқ</u>	ачинмоқ	бирлашмоқ	эсламоқ
4.	<u>арқон</u>	нўхат	сим	арғамчи
5.	<u>кўтарилмоқ</u>	тўпланмоқ	чиқмоқ	кирмоқ
6.	<u>қизиган</u>	текис	замонавий	иссиқ
7.	<u>даво</u>	ёрдам	дори	даволаш
8.	<u>жасорат</u>	қаҳрамонлик	аниқлик	ҳаракат
9.	<u>олис</u>	яқин	йироқ	олдиндан
10.	<u>рахм</u>	эзгулик	чирой	ғазаб
11.	<u>сийрак</u>	оз	бино	асбоб
12.	<u>бепул</u>	ажабтовур	текин	хато
13.	<u>айб</u>	ёлғон	жазо	гуноҳ
14.	<u>албатта</u>	аввалгидай	тез орада	сўзсиз
15.	<u>эпчиллик</u>	айбдорлик	чаққонлик	ҳис

4-синф: антонимларни топиш

Баҳолаш: сўз бойлиги

Даража: 2-ярим йиллик

Таърифи

Тест ёзма кўринишда ўтказилади ва ўзида сўзни танлаш учун зарур бўлган жадвални ифодалайди. Тест 4-синф ўқувчиларининг сўз бойлиги даражасини баҳолаш учун от сўз туркуми, сифат ва феълларни ўз ичига олади. Тест 15та сўздан ташкил топган, ҳар бирига ўқувчи учта таклиф қилинган вариантдан антоним топиши ва танлаши зарур.

Баҳолашни қандай ўтказиш керак?

Ўқувчига тестни беринг ҳамда уни бажаришнинг мақсади ва тартибини тушунтиринг:

«Қаршингизда жадвал кўринишида топшириқ турибди. Жадвалнинг биринчи устунда маъноларини аниқлашингиз зарур бўлган сўзлар мавжуд. Бу сўзларнинг остига чизиб ажратилган. Ҳар бир остига чизиб кўйилган сўзга бошқа бир қатор сўзлар берилади. Уларнинг орасидан ажратиб берилган сўз маъносига зид маъноли бўлганини танлаб олиш керак. Ҳар бир қаторда танлаб олинган сўзни доирачага олинг.

Масалан: биринчи қаторда остига чизилган сўз – «**митти**» сўзи. Унга «**кулгили**», «**ҳар қайси**», «**улкан**» сўзлари берилган. Бу сўзлардан қайси бирининг маъноси «**митти**» сўзининг маъносига зид? Бу «**улкан**» сўзи, у доира ичига олинган. Тестни мустақил бажарасиз. Тестни бажаришга 10 дақиқа вақт берилади».

Тестни индивидуал тарзда ўтказиш пайтида олинган маълумотни дарҳол киритишингиз ва натижани шу заҳоти олишингиз мумкин. Бу сизга тестдан кейин ўқувчига дарҳол қайта алоқа беришга имкон беради. Сиз, шунингдек, гуруҳда тест олишингиз мумкин. Сўнгра олинган маълумотларни иловага натижаларни олиш учун киритишингиз мумкин ва шундан сўнг қайта алоқани тақдим этишингиз мумкин.

Рағбатлантирувчи материал (ўқувчи учун): кейинги саҳифада

Баҳолаш: сўз бойлиги

Даража: 4-синф Сана: _____

Фамилия, исм: _____

Намуна:

	<u>МИТТИ</u>	кулгили	ҳар қайси	<u>улкан</u>
--	--------------	---------	-----------	--------------

Жадвалнинг ҳар бир қаторида ости чизилган сўзнинг маъносига зид маъноли сўзни намунада кўрсатилгандек қилиб белгиланг.

1.	<u>ҳаракатланиш</u>	хато	тўхташ	йўқотиш
2.	<u>арзон</u>	зарур	фойдали	қиммат
3.	<u>йўқотмоқ</u>	аниқламоқ	топмоқ	тутмоқ
4.	<u>қизиқарли</u>	зерикарли	ягона	дадил
5.	<u>бепарволик</u>	мукофот	ҳамдардлик	қувонч
6.	<u>кулмоқ</u>	йиғламоқ	ўқимоқ	сузмоқ
7.	<u>батартиб</u>	энг яхши	чиройли	пала-партиш
8.	<u>қалин</u>	тетик	сийрак	мунтазам
9.	<u>қувонч</u>	кулгу	ғамгинлик	чуқур
10.	<u>хато</u>	аҳил	содда	<u>тўғри</u>
11.	<u>доно</u>	аҳмоқ	қувноқ	ақлли
12.	<u>ҳақиқат</u>	чин	аниқлик	ёлғон
13.	<u>ўчирмоқ</u>	осмоқ	ёқмоқ	ўчирмоқ
14.	<u>ғалаба</u>	иккиланиш	тақлид	мағлубият
15.	<u>қиздирмоқ</u>	сўкмоқ	совутмоқ	айёрлик қилмоқ

4-синф: “Асар харитаси”

Баҳолаш: ўқиганни тушуниш

Даража: 1-ярим йиллик

Таърифи

Баҳолашнинг бу турини асар харитаси шаклидан фойдаланган ҳолда индивидуал тарзда ёки гуруҳда ўтказиш мумкин. Асар харитаси – бу график ташкилотчи бўлиб, ўқилган матнни визуал ва структуравий тарзда кўрсатишга имкон беради. У асосий фикрни шакллантиришга, таянч сўзларни ажратишга, матнни структуравий қисмларга бўлишда ва ҳ.к. ёрдам беради. Шундан ёки шу каби график ташкилотчилардан ўқувчини баҳолаш пайтида ундан нима талаб қилинаётганини тушуниши учун дарсда фойдаланиш жуда муҳим. Баҳолашнинг ушбу варианты учун қаҳрамон ёки қаҳрамонлар, сюжет, воқеа ўрни ва вақти, маълум тугун – кульминация- воқеа ечими бўлган ривожвий матндан фойдаланиш муҳим.

Ўқувчи жавоб бериши зарур бўлган саволлар:

1. Асарнинг бош қаҳрамони ким?
2. Воқеа қаерда содир бўлди?
3. Воқеа қачон содир бўлди?
4. Воқеанинг асосий муаммоси ёки низо нимада?
5. Воқеа бизни нимага ўргатади?
6. Матн жанрини аниқлаш.

Баҳолашни қандай ўтказиш керак?

Ўқувчига асар харитаси форматининг нусхасини ва ўқиш учун матн беринг. Матнни ўқиб бўлгандан сўнг берилган саволларга жавоб берган ҳолда харитани тўлдириши кераклигини тушунтиринг: «Қаршингизда аввал ўқиб чиқишингиз зарур бўлган матн, шунингдек, саволларига жавоб беришингиз зарур бўлган асар харитаси турибди. Саволларга ўқиганларингизга таяниб қисқа жавоб беришга ҳаракат қилинг, аммо матндан кўчирманг».

Мустақил ўқиш учун етарлича вақт беринг. Ўқувчининг ўқиш ва тушуниш кўникмаларининг даражасига боғлиқ равишда харитани тўлдириш пайтида мурожаат қилиши учун матнни олиб қўйишингиз ёки ўқувчида қолдиришингиз мумкин. Ўқувчига жавобларни айтиб берманг. Бироқ, агар ўқувчи харита билан ишлашда биронта саволга беш дақиқадан ўтгандан сўнг ҳам жавоб беролмаса, саволларнинг биронтасига жавоб беришда ёрдам беринг.

Изоҳ:

Сиз харитадан фойдаланмаслигингиз мумкин, бироқ ўқувчиларга жавоб бериши керак бўлган саволларни тақдим этишингиз мумкин. Сиз харита саволларини дарсларда қўллаш учун ўзгартиришингиз мумкин. Энг муҳими, ўқиганни тушунишни баҳолашда қуйидагиларга эътибор беришингиз зарур:

1. Тузилган асар харитаси матн мазмуни ва тузилишини акс эттирадимми?
2. Ўқувчи бош қаҳрамонни ёки бош қаҳрамонларни аниқлай оладими? Воқеанинг вақти ва ўрнини тасвирлашни билладими?
3. Ўқувчи воқеанинг асосий муаммоси ёки низо аниқлай оладими? Ўқувчи матннинг асосий ғоясини ажратишни ёки хулосалар чиқаришни уйдалай оладими?

Рағбатлантирувчи материал (ўқувчи учун): кейинги саҳифада

Эгизаклар

Асел ва Асан - эгизаклар. Улар бир соат ичида туғилганлар, фақат Асел Асандан озгина илгари ёруғ дунёни кўрган. Бир оз, атиги уч дақиқа, аммо бу уч дақиқа ҳамма нарсани ҳал қилган эди: у катта, Асан эса кичкина бўлди. Хўш, бу хафа бўлишга арзимайдими? Асел ҳар қандай ўйинда, ҳар қандай ишда буйруқ беради ва Асанга нима қилишини айтади. Агар Асан рози бўлмаса, у дарҳол дағдаға қилади: «Мен каттаман, демак бошлиқман!» Асаннинг жаҳли чиқарди, аммо, барибир, кўпинча у итоат этарди: Аселнинг ёши каттароқ ва опасини хафа қилмаслиги керак.

Бир куни мактабга кетишаётса, тўсатдан бир ҳовлидан ит чиқиб қолди. Йўлнинг ўртасига туриб, вовуллай бошлади. Асел чинқирди: «У тишлайди! Мен кўрқаман!» Асан ҳам кўрқиб кетди, лекин амакиси итларни ҳайдаб юборишни қандай ўргатганини эслади.

Олдинга қадам қўйиб, қатъий оҳангда итга бақирди: «Бор! Кет, йўқол!»

Ит акиллашдан тўхтади ва ерга ўтирди. Асан тош олиб отмоқчи бўлгандай энгашди. Ит ўзининг яхшигина калтак еб қолишидан кўрқиб, ҳовлига югуриб кириб кетди.

Болалар йўлларида давом этишди. Асел укасининг қўлини бироз титраб ушлаб борарди. Шунда Асан ўйлади: «Майли, баъзан Аселка буйруқ берса ҳам, ўзини каттаман деса ҳам. Мен хафа бўлмайман!».

Асар харитаси (4-синф 4, 1-ярим йиллик)

Ўқувчининг ИФ (ўқувчи тўлдирди)

Асарнинг номи (ўқувчи тўлдирди)

Ким? _____

Қаерда? _____

Қачон? _____

Нима? Нима рўй берди? _____
Қандай муаммом? _____

Матн жанрини

1. Ҳикоя _____
2. Шеър _____
3. Эртақ _____
4. Масал _____

Қандай хулоса чиқариш мумкин?

4-синф: “Сюжет чизиғи”

Баҳолаш: ўқиганни тушуниш

Даража: 2-ярим йиллик

Таърифи

Баҳолашнинг бу турини индивидуал тарзда ёки гуруҳда «Асарнинг сюжет чизиғи» харитасининг шаклидан фойдаланган ҳолда ўтказиш мумкин. Сюжет чизиғи – бу график ташкилотчи бўлиб, у ўқиган матннинг тузилиши ва изчиллигини тушунишни визуал ва структурали кўрсатишга имкон беради. Сизнинг шу ёки шу каби матн тузилиши таҳлилининг усулидан дарсларда фойдаланишингиз, баҳолаш пайтида ўқувчининг ундан нима талаб қилинаётганини тушуниши жуда муҳим. Баҳолашнинг ушбу варианты учун қаҳрамон ёки қаҳрамонлар, сюжет, воқеанинг ўрни ва вақти, маълум тугун – кульминация – ечими мавжуд бўлган ривоявий матндан фойдаланиш муҳим.

Баҳолашни қандай ўтказиш керак?

Ўқувчига «Сюжет чизиғи» шаклининг нусхаси ва ўқиш учун матн беринг. Матнни ўқиб бўлгандан сўнг қуйидаги шаклни тўлдириши кераклигини тушунтиринг: «Қаршингизда сиз ўқиб чиқишингиз зарур бўлган матн, шунингдек номер қўйилган рамкалардаги воқеалар кетма-кетлигини ёзишингиз керак бўлган «Сюжет чизиғи» шакли турибди. Матнга ном беринг. Сўнгра ўқиганларингизга таянган ҳолда тегишли рамкаларда воқеалар кетма-кетлигини қисқа, аммо матнни кўчирмасдан ёзишга ҳаракат қилинг». Мустақил ўқиш учун етарлича вақт беринг. Матнни харитани тўлдириш вақтида мурожаат қилиш учун ўқувчида қолдиринг. Ўқувчига жавобларни айтиб берманг. Бироқ агар ўқувчи форма билан ишлашда беш дақиқадан сўнг биронта ҳам саволга жавоб бермаган бўлса, биринчи рамка билан ишлашда унга ёрдам беринг.

Изоҳ:

Асар тузилиши таҳлили, воқеалар кўрсатилишининг изчиллиги – ўқиганни тушуниш учун жуда муҳим малака. Дарсларда матн билан ишлашда уни изчиллик билан шакллантириш керак.

Сюжетда қуйидагилар ажратиб берилган:

- кириш
- тугун
- воқеалар ривож
- кульминация
- ечим
- хотима

	Топшириқни баҳолаш мезонлари
1.	Сарлавҳа матн мазмуни ва маъносини акс эттиради.
2.	Биринчи абзац асосида киришни (1-рамка) аниқлайди.
3.	Воқеа тугунини (2-рамка) ўз сўзлари билан аниқлайди, масалан, «Бурун ўрнига сабзи қўйишди, шунинг учун қушга қорбобо ёқиб қолди».
4.	2-абзац асосида сюжет ривожланишини (3-рамка) ўз сўзлари билан аниқлайди.
5.	Кульминацияни аниқлайди (4-рамка): болалар қушнинг оч эканлигини тушунишди.
6.	Ечимни аниқлайди (5-рамка): нон ушоқларини олиб келишди, тўйғизишди.
7.	Хотима - яқун (6-рамка): қуш қорбобони ўз ҳолига қўйиб, нон ушоқларини чўқий бошлади.

Рағбатлантирувчи материал (ўқувчи учун): кейинги саҳифада

Матн

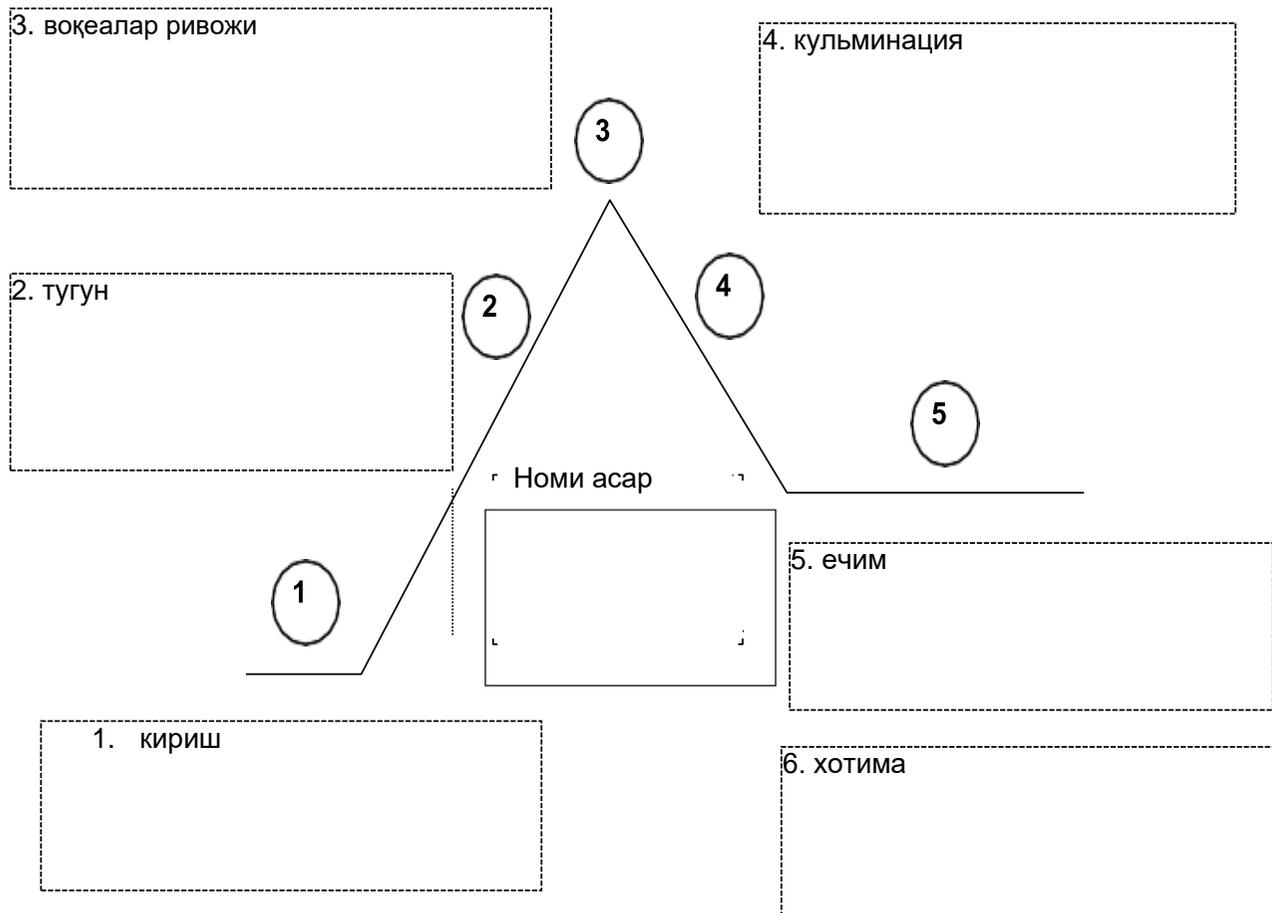
Қишнинг совуқ тонгларидан бирида болалар қорбобо ясашди. Улар учта бўлакни ясаб, уларни бир-бирининг устига қўйишди. Кўз ўрнига кўмир парчасини ва бурун ўрнига сабзи қўйишди. Қорбобонинг бошига челак кийдиришди, қўлларини эса қуриган шохлардан ясашди. Қорбобо жуда ёқимтой бўлиб чиқди ва ўтганлар жилмайиб, унга қараб қўйишарди.

Бир қизиқувчан қушчага ҳам эҳтимол, қорбобо ёқиб қолгандир.

Унинг устида айланиб учаверди, учаверди, кейин эса унинг бурун – сабзисини чўқиб кетди. Болалар қушни ҳайдай бошладилар, бироқ унинг оч эканлигини кейин ўйлаб қолишди, чунки у ўзига овқат излаётган эди. Бир болакай уйга югуриб кириб кетиб, бир бўлак нон олиб чиқди. Қушлар охурчасига нонни ушоқлаб сепди: "Е, қушча!". Қуш қорбобони ўз ҳолига қўйиб, охурчадан ушоқларни чўқий бошлади.

108 сўз

Сюжет чизиғи

Тарқатма материал рўйхати

№	Синф	Ярим йиллик	Ўқиш кўникмаси	Восита
1	1	1	Фонематик идрок	Сўзда биринчи товушни аниқлаш
2	1	1	Алифбо билан танишиш	Сўзда биринчи ҳарфни таниш (аниқлаш)
3	1	1/2	Декодлаш	Таниш сўзларни ўқиш
4	1	1	Равон ўқиш	Ўқишнинг равллиги
5	1	2	Равон ўқиш	Ўқишнинг равллиги
6	2	1	Декодлаш	Мавжуд бўлмаган (ўйлаб топилган) сўзларни ўқиш
7	2	2	Сўз бойлиги	Чалкашлик
8	2	1	Равон ўқиш	Ўқишнинг равллиги
9	2	2	Ўқиганни тушуниш	Асар харитаси
10	3	1/2	Сўз бойлиги	Синонимларни топиш
11	3	2	Сўз бойлиги	Тушириб қолдирилган сўзларни топиш
12	3	1	Равон ўқиш	Ўқишнинг равллиги
13	3	2	Ўқиганни тушуниш	Асар харитаси
14	4	1	Сўз бойлиги	Синонимларни топиш
15	4	2	Сўз бойлиги	Антонимларни топиш
16	4	1	Ўқиганни тушуниш	Асар харитаси
17	4	2	Ўқиганни тушуниш	Сюжет чизиғи